

ЗА ЕВРОПЕИЗАЦИЯТА НА ПРАВОТО ПО НЕСЪСТОЯТЕЛНОСТ

Д-р Нели Маданска, Университет по библиотекознание и информационни технологии

FOR THE EUROPEANIZATION OF INSOLVENCY

Nelly Madanska, PhD

Abstract: *This article reviews the process of Europeanization of insolvency law, which started with Council Regulation (EC) 1346/2000 and nowadays continues with the European Commission's Proposal for a directive on insolvency, restructuring and second chance. The analysis is focused on the legal and economic basis, obstacles and conducive circumstances and aims to answer the question whether insolvency law at EU level is worthwhile, necessary and achievable.*

Keywords: *insolvency regulation, early restructuring, second chance, insolvency practitioners, restructuring plan*

НАЧАЛОТО

Ефективната уредба на производствата по несъстоятелност в тяхното Общностно измерение е била обект на изследвания, доклади, проучвания и преговори почти 40 години¹. Едва след влизане в сила на Договора от Амстердам усилията на държавите-членки за приемане на подходящ инструмент, уреждащ производствата по несъстоятелност с трансгранични последици и за координиране на мерките, приложими по отношение на имуществото на неплатежоспособния длъжник, когато то е разположено на територията на две или повече държави-членки на ЕС, се увенчават с успех. Приет е Регламент (ЕО) № 1346/2000², имащ за цел подобряване и ускоряване на производствата по несъстоятелност с международен елемент, които поради своето

¹След приемането през 1968 г. на Брюкселската Конвенция относно подведомствеността и изпълнението на съдебните решения в областта на гражданското и търговското право (Заменена от Регламент (ЕС) № 44/2001, заменен с Регламент № 1215/2012 – Брюксел I), остава празнота в уредбата на международното съдебно сътрудничество по граждански и търговски дела по отношение на делата по несъстоятелност и съпътстващите ги производства, тъй като текст на конвенцията изрично ги изключва от нейното приложно поле. Така на един много ранен етап става ясно че производствата по несъстоятелност с международен елемент, т.е. – такива, които засягат лица или имущества на територията на различни държави в Общността, ще се нуждаят от специална конвенция. В тази връзка е формирана работна група, която създава първия проект на конвенция по въпросите на несъстоятелността през 1970 г. Във връзка с присъединяването на Дания, Ирландия и Обединеното Кралство към ЕС, е изготвен втори проект на конвенцията. След допълнителна работа, окончателният вариант на конвенцията е завършен през 1980 и публикуван с обяснителен доклад през 1982 г. След това работата по конвенцията търпи застой за около 10 години, когато държавите-членки успяват отново да съживят идеята за обща уредба на някои въпроси на производството по несъстоятелност с международен елемент, до голяма степен стимулирани от инициативата на Съвета на Европа за конвенция относно производството по несъстоятелност, която е приета в Инстамбул през 1990 г. (все още не е в сила, поради ненабиране на ратификации). Финалният вариант на Конвенцията на ЕС по несъстоятелност е публикуван за подписване на 23.11.1995 г. С цел да се ускори влизането в сила на конвенцията и да се синхронизират националните ратификации, е определен твърде кратък срокът за подписване – до 23 май 1996 г. Така или иначе, Великобритания не подписва конвенцията и идеята за единен акт на ЕС по въпросите на несъстоятелността отново не намира реализация. В последствие, с влизането в сила на Договора от Амстердам се създава възможност за уреждане на несъстоятелността на общностно ниво чрез други законодателни инструменти. На тази основа, Германия и Финландия внасят инициатива за приемането на правилата на конвенцията под формата на регламент относно производствата по несъстоятелност с трансгранични последици, който е приет на 29 май 2000 и влиза в сила на 31 май 2002 г. По-подробно при Jona Izrael, *European Cross-border Insolvency Regulation*, Antwerpen-Oxford, 2005, p.215-242

²ОВ L 160, стр. 1; Специално издание на български език, 2007 г., глава 19, том 1, стр. 143, изменен с Регламент (ЕО) № 603/2005 г. на Съвета от 12 април 2005 г. (ОВ L 100, стр.1)

естество имат пряко отражение върху правилното функциониране на вътрешния пазар. Цел, която таргетира към по-общата цел за ефективно съдебно сътрудничество по гражданскоправни и търговскоправни въпроси, по смисъла на чл. 65 ДЕО (сегашен чл. 81 ДФЕС). В приложното поле на Регламент (ЕО) 1346/2000 са включени всички производства за обявяване в несъстоятелност на територията на ЕС, независимо какво е качеството на длъжника – търговско дружество, физическо лице, осъществяващо търговска дейност, или физическо лице-потребител. Изключение е предвидено само за застрахователните предприятия, кредитните институции, инвестиционните дружества и организациите за колективни вложения, които се подчиняват на специални режими, включващи и по-широки възможности за надзор и регулация от страна на националните контролни органи.

Регламент (ЕО) 1346/2000 въвежда единни правила за разрешаване на конкуренцията на правораздавателни компетенции между съдилищата на държавите-членки, които заместват приложението на националните норми на международното частно право. Съгласно чл. 3(1) от Регламента производството следва да се образува в държавата-членка, в която се намира центърът на основните интереси на длъжника. Така образуваното производство има качеството на главно, основно, с универсален обхват. Понятието „център на основните интереси“ е специфично за Регламента и в него е вложено съдържание, което не се припокрива със значението, придавано му от националните законодателства. Извеждането на точния смисъл е предмет на изследване и тълкуване от Съда на ЕС. В трайната си практика Съдът приема, че центърът на основните интереси се определя според мястото, където длъжникът обикновено упражнява своята дейност по регулярен начин и което може да бъде проверено от трети лица³. По презумпция при дружествата и другите юридически лица центърът на основните интереси е седалището на лицето, съгласно устройствения му акт⁴. За да се обезпечи правната сигурност и предвидимостта относно определянето на компетентния съд за откриване на производството, центърът на основните интереси следва да бъде определян по критерии, които са едновременно обективни и поддаващи се на установяване от трети страни. Тази обективност и тази възможност за установяване е важна, защото определянето на компетентния съд съответно влияе върху определянето на приложимото право. По силата на чл. 4 (1) от Регламента, доколкото не е предвидено друго, прилага се законът на държавата членка, образувала производството⁵.

Регламентът осигурява незабавно и безусловно признаване на решенията, касаещи образуването, развитието и приключването на главното производство по несъстоятелност, а също и на решенията, съпътстващи и пряко свързани с това производство (чл. 16 и чл. 17 от Регламент (ЕО) 1346/2000). Автоматичното признаване означава, че последиците от производство по несъстоятелност, което е открито по закона на държавата, в която е започнало, се зачитат от всички държави членки, без да са

³ Съображения в този смисъл намираме по Дело C-396/09, *Interedil Srl*

⁴ Презумпцията е оборима. За да бъде оборена, е необходимо да се установят обективни обстоятелства, които могат да бъдат проверени от трети лица и които сочат, че е налице фактическо положение, различно от това, което седалището сочи. Такъв би могъл да е случаят, при който дружеството не извършва дейност на територията на държавата членка, в която е разположено седалището му. Дело C-341/04, *Eurofood IFSC Ltd*

⁵ Правилото важи както за основното, така и за второстепенните производства. Законът на държавата по местообразуване на основното производство урежда всички основни въпроси относно подаването на молбата за откриване на производството и относно последиците от акта, с който производството се открива, съответно длъжникът се обявява в несъстоятелност. Сред тях следва да се подчертаят специално: лицата, по отношение на които могат да се прилагат процедурите по несъстоятелност; имуществата, включени в масата на несъстоятелността; условията и редът за прихващане; отражението на производството върху заварените договори и индивидуални производства за принудително изпълнение; кредиторите на несъстоятелността; предявяването и приемането на вземанията; оздравяването и разпределението (чл. 4 от Регламент (ЕО) 1346/2000). *Lex concursis* урежда също реда за приключване на производството и действието на приключването върху правата на кредиторите.

необходими специални формалности или процедури. Признаването на решенията, които са постановени от съдилища на държавите-членки, се основава на принципа на взаимното доверие. В тази връзка основанията за непризнаване са сведени до необходимия минимум – ако решението за откриване на производството по несъстоятелност води до ограничаване на личната свобода или тайната на кореспонденцията или е в явно противоречие с обществения ред и по-специално с основни принципи или конституционно установени в държавата членка основни права и свободи на личността.

При вече открито главно производство по несъстоятелност и когато длъжникът има предприятие в друга държава-членка, Регламент 1346/2000 предвижда възможност за синдика, кредитор или органите за управление на предприятието да поискат образуване на производство по несъстоятелност в тази държава-членка, без отново да се разглежда въпросът за неплатежоспособността на длъжника. Така образуваното производство има второстепенен характер и обхват само върху имуществата на длъжника, разположени на територията на държавата по образуването. Вторичното производство по несъстоятелност според Регламент 1346/2000 може да бъде само производство по ликвидация, включително и когато приключва с конкордат или с прекратяване на производството на друго основание, определено в закона.

Като резултат от универсалното действие на решението за откриване на производство по несъстоятелност всеки кредитор, чието местожителство, адрес или седалище се намират на територията на ЕС, има право да предяви вземането си по което и да е от образуваните производства по несъстоятелност срещу неговия длъжник. Синдикът по основното производство може да упражнява на територията на друга държава членка всички правомощия, които произтичат от закона по местоткриване на производството, докато в тази държава не бъде открито вторично производство по несъстоятелност. Или не се предоставят съответни обезпечения във връзка с искането за образуване на вторично производство - чл.18 (1) от Регламент (ЕО) 1346/2000. Синдиците по основното и вторичните производства си дължат взаимно предоставяне на информация и сътрудничество в рамките на нормите, регулиращи разгласяването на данни и режима на производството по несъстоятелност, прилаган към всяка от процедурите (чл. 31 от Регламент (ЕО) 1346/2000).

Видно е от изложеното, че първият опит за създаване на европейски норми в материята на несъстоятелността се е ограничил до уредбата на компетентния съд, приложимото право, признаването и изпълнението на решения при производства по несъстоятелност с трансгранични последици⁶. Поради значителните различия между действащите в държавите членки национални модели на производствата по несъстоятелност на този етап не е било осъществимо сближаването на уредбите по съществуването на материята. Търсейки компромиса, Регламентът се е насочил към постигане на приемливата степен на универсално (на територията на ЕС) действие на последиците от откриване на производството и заедно с това – към отчитане на интересите на местните кредитори и към осигуряване на възможност за по-лесно администриране на имуществата и предприятията на длъжника, разположени на територията на различни държави⁷. Тази особеност на Регламент (ЕО) 1346/2000,

⁶Значението на Регламента като източник на стълкновителни правила и правила за координация и сътрудничество се подчертава уместно при Калайджиев, А., в *Оздравяване на предприятието*, С., 2006, с. 214, както и при Стефанов, Г., в *Търговска несъстоятелност*, ВТ, 2009, II изд., с. 291

⁷Интересно е в тази връзка посоченото от Virgos M., E. Schmit в *Report on the Convention of Insolvency Proceedings*, EUROPEAN UNION, THE COUNCIL, Brussels, 3 May 1996, 6500/96, LIMITE, DRS 8 (CFC), според който паралелното действие на главното производство, признато на територията на ЕС и вторичното производство, даващо възможност на местните кредитори да използват местни инструменти, за да защитят интересите си, свързани с несъстоятелността на техния длъжник, дава възможност да се преодолее свръхцентрализацията на процедурата, която свръхцентрализация се явява неприемлива за

изразяваща се в съчетаване на принципа на универсалността, намерил израз в главното производство по несъстоятелност, с принципа на териториалното действие, в лицето на вторичните производства, е негово предимство и в същото време слаба страна, критикувана от теорията и практика в хода на приложението на Регламента.

През 2012 г. със Съобщение до Европейския парламент, Съвета и Европейския икономически и социален комитет ЕК предприема инициатива за нов подход към фалита и втори шанс за предприемачите, които изпитват финансови затруднения⁸. Инициативата съвпада по време с анализа и оценката на 10-годишния период на приложение на Регламент (ЕО) 1346/2000 относно производството по несъстоятелност. Резултатите от *ex-post* оценката на въздействието обуславят извода, че Регламентът действа добре като цяло, но е желателно усъвършенстване на част от разпоредбите му с цел да се повиши ефективността при воденето на трансграничните производства по несъстоятелност. В резултат на тези процеси е приет Регламент (ЕС) 2015/848 на ЕП и на Съвета от 20 май 2015 г. относно производството по несъстоятелност (преработен текст)⁹.

Разширяването на приложното поле на европейските правила относно несъстоятелността е първата важна промяна, която Регламент (ЕС) 2015/848 въвежда. Освен класическите производства по несъстоятелност, обхванати до сега от Регламент (ЕО) 1346/2000, държавите-членки вече могат да посочат редица други процедури, които да попадат в обхвата на новия регламент по несъстоятелност – в т. ч. действия по предпазване или оздравяване на длъжника още на етап, в който съществува само вероятност от неплатежоспособност. Промяната дава възможност ефектът на незабавното и безусловно признаване на актовете на националните съдебни органи на територията на другите държави да бъде приложим и по отношение на специфичните производства по предпазване, реструктуриране и оздравяване на предприятията, по уреждане на дълговете на физически лица и потребители, които държавите-членки прилагат като свои национални процедури.

Основната привръзка при определяне на международно компетентния съд, остава центърът на основните интереси на длъжника. Новото се състои в разгръщането на дефиницията на този специфичен за регламента термин, с добавяне на елементи, имащи за цел да преодолеят противоречията в тълкуването, както и заобикалянето на правилата за компетентността и т. нар. *forum shopping*. Един от инструментите за постигане на тази цел е новото правило, според което в срок от три месеца от преместването на седалището на дружеството в друга държава членка то няма да може да се ползва от презумпцията по чл. 3 от Регламент (ЕС) 2015/848, че неговият център на основните интереси съвпада с регистрираното седалище.

Отчитайки случаите от практиката, при които вторичното производство по несъстоятелност затруднява главното и застрашава изпълнението на мерките за оздравяване и реструктуриране на длъжника, европейският законодател въвежда нови правила, чрез които приложението или ефектът от вторичното производство се ограничават. Най-напред отпада изискването вторичното производство да бъде само производство по ликвидация. Вече се допускат различни по своята цел и естество процедури с акцент върху тези, запазващи или реструктуриращи предприятието на

някои държави членки. От своя страна задължителните правила за координация на главното и вторичното производство гарантират необходимата универсалност на територията на Общността.

⁸ COM (2012.) 742 final. Документът задава посоката, в която следва да се съсредоточи новият европейски подход към предприятията във финансови затруднения, с оглед насърчаването на култура на оздравяване и възстановяване. Като най-важни се посочват ускоряване на производствата, предоставяне на втори шанс за почтените предприемачи, облекчаване на реда за предявяване на вземанията, насърчаване на оздравителните процедури и реструктурирането, внимание към малките и средни предприятия

⁹ОВ L 141/19, 5.06.2015. Основният пакет от норми на Регламент (ЕС) 2015/848 се прилага за производствата, образувани след 26 юни 2017 г.

длъжника. За първи път на синдика по главното производство се предоставя правомощие да поеме задължение към местните кредитори с цел избягване на вторично производство по несъстоятелност (чл. 36 от Регламент (ЕС) 2015/848). Волеизявлението за поемане на задължение включва обещание, че в случай на осребряване и разпределение местните кредитори ще бъдат удовлетворени при условия и поредност, които са предвидени в правото на държавата по местонахождението на предприятието.

Във фазата по предявяване на вземанията, Регламент (ЕС) 2015/848 успява да унифицира частично процедурите по несъстоятелност в различните държави-членки, като въвежда минимален задължителен срок, в който чуждестранните кредитори могат да предявят вземанията си. Този срок е 30 дни от публикуване на решението за откриване на производството по несъстоятелност в съответния публичен регистър освен ако законодателството на държавата по образуване на производството по несъстоятелност не предвижда по-дълъг срок (чл. 55 (6) от Регламент (ЕС) 2015/848). Новият Регламент вече изрично говори за стандартизирани формуляри както за уведомяване на кредиторите, така и за предявяване на вземането от чуждестранните кредитори, като посочва задължителната информация, която трябва да се съдържа в писменото предявяване на вземането.

Изцяло нова глава V на Регламент (ЕС) 2015/848 урежда за първи път случаите на производства по несъстоятелност на група дружества, разположени на територията на различни държави членки. Установеният с Регламента модел има за цел да създаде правна възможност за синхронизирано и координирано провеждане на процедурите независимо от обстоятелството, че дружествата се намират под различни юрисдикции и имат самостоятелна правосубектност. Тази синхронизация е предвидена на няколко нива - обмен на информация и сътрудничество, възможности за влияние върху хода на другите процедури и ново специално производство по координация при несъстоятелност на група дружества.

Регламент (ЕС) 2015/848 е важна стъпка напред към въвеждането на унифицирани правила относно несъстоятелността с трансгранични последици. Освен че отразява предложенията за усъвършенстване на уредбата, произтекли от анализа на приложението на Регламент (ЕО) 1346/2000, новият единен европейски акт в областта на несъстоятелността инкорпорира разрешения, произтичащи от вече установена практика на Съда на ЕС, както и модерни подходи, въвеждащи нови институти, в резултат на развитието на правната мисъл и практиките в отделните държави-членки. Производството по несъстоятелност е сложен и комплексен институт, който засяга широк кръг лица, а този ефект се мултиплицира в случаите, в които е налице международен елемент относно длъжника, неговото имущество, предприятията от групата, в която се намира, или естеството на сделките и кредиторите. В този смисъл регламентацията на различните аспекти на несъстоятелността с международен елемент в единен акт, общоприложим на територията на ЕС, е достижение за европейския законодател. И все пак, регулирайки само случаите на производства по несъстоятелност с европейска привръзка, Регламентът остава законодателен инструмент с ограничено действие, който служи основно на политиките за засилване и улесняване на международното сътрудничество по граждански и търговски дела. Въпреки отделни елементи на унификация по отношение на предявяването на вземанията и оздравителните производства Регламентът не оказва съществено въздействие върху националните режими, свързани с несъстоятелността и съпътстващите я явления. До известна степен Регламент (ЕС) 2015/848 може да бъде характеризирани и като паралелен инструмент, действащ едновременно с националните норми, които държавите-членки могат да прилагат относно оздравяването, синдика и групите предприятия, когато не е налице международният елемент в производството.

ВЪЗМОЖНА ЛИ Е ЕВРОПЕИЗАЦИЯТА НА ПРАВОТО ПО НЕСЪСТОЯТЕЛНОСТ И КОИ СА ФАКТОРИТЕ, КОИТО Я НАСЪРЧАВАТ ?

Въпреки политическите и социално-икономически предизвикателства, пред които е изправен съвременният свят, свидетели сме на ускорени темпове на икономическа, културна и правна интеграция в рамките на ЕС. Системата на правото на ЕС се разгръща и обогатява, текач процеси на европеизация в сферата на договорното право, гражданския процес и др., които едновременно с това моделират юридическото мислене в националните правни системи до нива на съществено сходство. Правото по несъстоятелност не може и не стои в страни от този процес. Напротив, добре функциониращата правна рамка за разрешаване на случаите на неплатежоспособност и финансови затруднения се очертава като ключов приоритет за ЕС¹⁰. Ефективните и ефикасни процедури по несъстоятелност се отчитат като елемент от добрата бизнес среда, тъй като подпомагат търговията и инвестициите, спомагат за създаването и запазването на работни места и подкрепят икономиките в преодоляването на сътресенията, водещи до високи нива на необслужвани заеми и безработица. В условията на развиващ се единен пазар, използващ достиженията на информационните технологии, дейността на компаниите все повече придобива международно измерение чрез веригата от клиенти, вида на бизнеса, инвеститорите или капиталовата база. На практика различията в националните процедури по несъстоятелност могат да направят защитата на интересите на компаниите скъпоструваща и продължителна, затруднявайки по този начин функционирането на общия пазар. Тази несигурност във връзка с правилата и процедурите относно несъстоятелността се отчита като възпиращ фактор за трансграничното разширяване и инвестиции. Нещо повече – разпокъсаността и различното ниво на развитие на системите по несъстоятелност в държавите-членки може да се разглеждат и като нарушаващи принципите на свободната конкуренция. Компаниите биха били поставени в неравноправно положение, ако някои от тях имат достъп до ефективни и ефикасни процедури по несъстоятелност, а други нямат такъв достъп само поради това, че споровете се разглеждат от юрисдикциите на различни държави-членки на ЕС.

Важен фактор за сближаване в материята на несъстоятелността е практиката на СЕС, който по силата на 19 (1) от ДЕС и чл. 267 от ДФЕС е призван да тълкува разпоредбите от Правото на ЕС, да гарантира точното им и еднакво прилагане и спазването на законността¹¹. Същевременно Съдът осъществява функциите си в диалог с националните съдилища¹². Като отправят искания за постановяване на преюдициални заключения, националните съдилища извършват едно начално тълкуване на нормите от Правото на ЕС, въз основа на което правят извод за неяснотата, обуславяща необходимост от преюдициално заключение на СЕС. Освен това по аргумент от чл. 267 (2) от ДФЕС националните съдилища, чиито актове не са окончателни, могат да решат повдигнатия пред тях спор, изискващ прилагане на норми от Правото на ЕС, и без да отправят искане за преюдициално заключение и тогава сме изправени пред хипотезата на „изговарянето на Правото на ЕС чрез устата на националните съдии“. В този смисъл хармонизацията чрез интерпретиране на Правото на ЕС е общ процес и споделена отговорност между националните съдилища и СЕС¹³.

Следва да бъде отчитано и позитивното влияние на решенията на ЕСПЧ, постановени по повод нарушения на ЕКПЧ, по която всички държави-членки на ЕС са

¹⁰ ЕК, Годишен обзор на растежа за 2016 г., COM(2015) 690 final, 26.11.2015 г.

¹¹ В тази връзка са някои ключови решения на СЕС - Дело C-341/04, Eurofood IFSC Ltd и Дело C-396/09, Interedil Srl относно центъра на основните интереси на длъжника и определянето на компетентния съд, дело C-116/11 Bank Handlowy относно признаването на решенията на съда, постановени по производства за реструктуриране и оздравяване и др.

¹² Виж по този въпрос при Костов, Ст., Актовете на Съда на ЕС. Правни последици, С., 2011, с. 31

¹³ Българският съд също проявява активност при сезиране на СЕС, виж Определение № 100 от 12.05.2017 г. по т.д.№ 3609/2015г, ВКС, ТК, I о. за отправяне на преюдициално запитване по повод тълкуване на текстове от Регламент 1346/2000 във връзка с правомощията на синдика.

страни¹⁴. Все по голям брой граждани се обръщат към Съда, а значението на Конвенцията за националните правни системи нараства. В своята практика, която е обвързваща за държавите-страни по Конвенцията, Европейският съд по правата на човека дава динамична и обстойна интерпретация на ЕКПЧ за целите на ефективната защита на основополагащите човешки права. Така общият европейски правопрорядък се изгражда от взаимното проникване между достиженията на правото на ЕС и механизмите на ЕКПЧ. Впрочем, самият ДФЕС в чл. 67(1) провъзгласява зачитането на основните права като основен ориентир, а чл. 6(3) от ДЕС сочи, че основните права, както са гарантирани от ЕКПЧ и както произтичат от общите конституционни традиции на държавите-членки, са част от правото на Съюза в качеството им на общи принципи.

Отчитайки всички тези обстоятелства и процеси, законодателните органи на ЕС вече целенасочено поставят въпроса за съюзното измерение на несъстоятелността и за хармонизиране на националните процедури, свързани с финансовите затруднения на компаниите.

ПРОЦЕСЪТ НА СЪЩИНСКА ЕВРОПЕИЗАЦИЯ

През 2014 г. Европейската комисия прие Препоръка за нов подход към фалита и несъстоятелността на предприятията¹⁵. Документът е насочен към създаване на гаранции, че независимо от местонахождението си в ЕС, жизнеспособните предприятия, които изпитват финансови затруднения, ще имат достъп до националната правна уредба, която им дава възможност да се реструктурират на ранен етап, за да се предотврати изпадането им в несъстоятелност, което е в интерес както на кредиторите, така и на служителите, собствениците и икономиката като цяло. Препоръката има за цел също така да насърчи даването на втори шанс на почтените предприемачи, изпаднали в несъстоятелност и хармонизирането на националните правни уредби относно неплатежоспособността. В тази връзка Комисията посочва общи минимални стандарти относно правната рамка на реструктурирането и опрощаването на задълженията. Длъжниците следва да имат достъп до процедури, даващи възможност за реструктуриране на предприятията и дълга преди изпадане в несъстоятелност, така че да бъде запазена дейността и едновременно с това да бъдат защитени интересите на кредиторите. Процедурите следва да са гъвкави и невинаги да предвиждат намеса на съд или назначаване на синдик. С цел улесняване на преговорите, следва да се предвиди възможност за временно спиране на индивидуалните принудителни действия срещу имущество на длъжника. С Препоръката се установяват и минимални изисквания към плановете за реструктуриране, както и защита за ново финансиране и втори шанс за почтените предприемачи. Държавите членки са приканени да приложат принципите, определени в препоръката, в 12-месечен срок от датата на нейното публикуване.

След приемането на Препоръката на ЕК за нов подход към фалита и несъстоятелността на предприятията са извършени две оценки на изпълнението, съответно през 2015 и 2016 г.¹⁶. Прегледът показва, че Препоръката е осигурила полезен общ стандарт, върху който да се фокусират държавите-членки, провеждащи реформи в областта на несъстоятелността. Същевременно актът на Комисията не е довел до желаното въздействие от гледна точка на съгласувани промени във всички държави-членки, с които би се улеснило оздравяването на предприятия с финансови затруднения

¹⁴Сред важните решения на ЕСПЧ, касаещи производствата по несъстоятелност, са тези по делото *Luordo v. Italy*, относно органичаването на правата на длъжника, като последица от откритото производство по несъстоятелност, *Sychev v. Ukraine*, относно правомощията на ликвидатора, *S.C. Apron Dynamics SRL Baia Mare v. Romania* относно правото на кредиторите да предяват вземанията си и съотношението на индивидуалния изпълнителен процес с производството по несъстоятелност и др.

¹⁵ C(2014) 1500 final, 12.03.2014 г.

¹⁶ Оценка на изпълнението на препоръката на Комисията от 12.03.2014 г. за нов подход към фалита и несъстоятелността на предприятията, 30.9.2015 г.

http://ec.europa.eu/justice/civil/commercial/insolvency/index_en.htm

и би се предоставил втори шанс на предприемачите. При по-голямата част от държавите-членки се установява само частично изпълнение на Препоръката, дори и при тези, които са започнали да провеждат цялостни реформи в материята на несъстоятелността¹⁷. Обяснение на ситуацията би могло да се намери в естеството на използвания правен инструмент, тъй като препоръките, за разлика от другите източници на производното право на ЕС, нямат правнообвързваща сила за държавите-членки. Но най-съществено препятствие пред бързата хармонизация на правото по несъстоятелност остават различията в правните традиции и трайно възприетите от държавите-членки специфични процедури, свързани с несъстоятелността и способите за нейното предотвратяване.

Изложеното до тук подчертава важността на новата инициатива на ЕК в материята на несъстоятелността - предложението за Директива на Европейския Парламент и на Съвета относно рамки за превантивно реструктуриране, предоставяне на втори шанс и мерки за повишаване на ефективността на процедурите за реструктуриране, несъстоятелност и опрощаване на задължения и за изменение на Директива 2012/30/ЕС¹⁸. Проектът е продължение на политиките относно реструктурирането, несъстоятелността и предоставянето на втори шанс, стоящи в основата на Препоръката на Комисията за нов подход към фалита и несъстоятелността на предприятията от 12.03.2014 г., но вече с помощта на обвързващ инструмент под формата на директива, с която се определя минимална хармонизирана рамка в материята. Основната цел на предложението е да се намалят най-значимите пречки пред свободното движение на капитали, произтичащи от разлики в националните модели за реструктуриране и несъстоятелност. Целта е във всички държави-членки да бъдат въведени ключови принципи относно превантивното реструктуриране и предоставянето на втори шанс, както и мерки за повишаване на ефикасността на различните видове процедури по несъстоятелност чрез намаляване на продължителността на производствата и свързаните с това разходи и подобряване на качеството на правораздавателната дейност.

За да се постигне хармонизация, без да бъдат засегнати добре функциониращи процедури в отделните държави-членки, предложението за директива отчита съществуващите национални уредби и обмислено и предпазливо въвежда основни общи положения под формата на принципи или, когато е необходимо и възможно - под формата на подробни правила. За държавите-членки е оставена възможността да изберат начина, по който да постигнат заложените в предложението за директива цели и стандарти, в това число – да направят само минимални изменения в съществуващите уредби. Като цяло, предложението се стреми да минимизира намесата при изграждането на общоевропейска рамка на производствата по реструктуриране и несъстоятелност и да я предвиди само в тези пунктове, в които е установено, че държавите-членки няма да успеят поотделно да постигнат сближаване на своите законодателства.

По-специално предложението за директива предвижда задължение за държавите-членки да гарантират, че компаниите и предприемачите разполагат с достъп до инструменти за ранно предупреждение относно финансовите затруднения, както и с достъпна информация относно процедурите, които могат да бъдат използвани за установяване на състоянието на неплатежоспособност и за ранно реструктуриране с цел запазване на предприятията. В тази връзка може да се разглежда и правилото, установяващо задължение на държавите-членки да ангажират по подходящ начин управителите на предприятията, така че при опасност от несъстоятелност те да действат с необходимата грижа за предотвратяване на несъстоятелността и своевременно прилагане на достъпните инструменти за реструктуриране, при съблюдаване на интересите на кредиторите и другите заинтересовани лица.

¹⁷ У нас, в изпълнение на ангажиментите на България, произтичащи от членството в ЕС, бе приета новата част Част пета на ТЗ - „Производство по стабилизация на търговец“, Дв. бр. 105 от 30.12.2016 г., в сила от 1.07.2017 г.

¹⁸ COM(2016) 723 final

Основната част от предложението за директива е посветена на задължителните параметри на рамките за превантивно реструктуриране. Последните могат да включват една или повече процедури, според особеностите на конкретната държава-членка. Следва да се гарантира, че длъжниците, които прибягват до производства за превантивно реструктуриране, ще запазват пълен или поне частичен контрол върху имуществото и ежедневно управление на стопанската си дейност. Съответно – не е задължително във всички случаи да бъде назначаван специалист в областта на реструктурирането с акт на съдебен или административен орган.

С цел улесняване на преговорите с кредиторите длъжниците трябва да могат да се възползват от спиране на производствата по индивидуално принудително изпълнение, ако и до степента, в която такова спиране е необходимо, за да се подкрепят преговорите по плана за реструктуриране. Държавите-членки следва да предвидят гаранции, че при последващи процедури по несъстоятелност, сделките, осъществени във връзка с преговори по план за реструктуриране, утвърден от съдебен или административен орган, няма да попадат в обхвата на правилата за недействителност на действия и сделки, по причина че увреждат кредиторите.

Предложението за директива установява минимално необходимата информация, която следва да бъде включена в плановете за реструктуриране, представени за утвърждаване от съдебен или административен орган. За облекчаване на процедурите държавите членки са задължени да изготвят примерен план за реструктуриране, достъпен онлайн. Що се отнася до приемането на плана за реструктуриране, държавите-членки трябва да гарантират възможност за всички засегнати кредитори да гласуват по плана, като установят мнозинство за приемане на плана от всеки клас не повече от 75 % от размера на вземанията или интереса. Държавите-членки също така могат да предоставят право на глас и на засегнатите притежатели на капитала в търговските дружества. В предложението за директива са разписани ясни правила в кои случаи плановете стават обвързващи за страните, ако са утвърдени от съдебен или административен орган, и при какви условия може да бъде утвърден план, който не е приет от всички класове кредитори. При всички случаи държавите-членки следва да гарантират, че решението за утвърждаване на план за реструктуриране може да бъде обжалвано.

Съответно място в предложението за директива е отделено за новото финансиране и междинното финансиране на предприятията във финансови затруднения, което държавите-членки следва да насърчават и защитават по подходящ начин. По-специално следва да се гарантира, че новото и междинното финансиране не се обявяват за недействително като увреждащи кредиторите на несъстоятелността в контекста на последващи процедури по несъстоятелност освен ако тези сделки не са осъществени недобросъвестно или чрез измама.

По отношение на опрощаването на задълженията се предлага единен задължителен срок от не повече от три години, след който неплатежоспособните предприемачи могат да получат пълно опрощаване на своите задължения. Установяват се и общи стандарти относно достъпа до опрощаване, възможните ограничения на достъпа, автоматичното настъпване на опрощаването, както и задължение на държавите-членки да гарантират, че ограниченията за упражняване на стопанска дейност за неплатежоспособните предприемачи ще отпаднат с настъпването на ефекта на опрощаване на задълженията.

Що се отнася до същинските процедури по несъстоятелност, предложението за директива се ограничава да регулира само институционалния аспект на несъстоятелността, установявайки задължение на държавите-членки да осигурят подходящо първоначално и последващо обучение на членовете на съдебните и административните органи, които разглеждат въпроси в областта на реструктурирането, несъстоятелността и предоставянето на втори шанс, както и да

създадат условия за разглеждане на тези процедури по ефикасен начин и в кратки срокове. Подобен ангажимент за държавите-членки се установява и във връзка със специалистите по реструктурирането, несъстоятелността и предоставянето на втори шанс. Те следва да получават първоначално и последващо обучение, за да се гарантира, че техните услуги се предоставят по ефективен, безпристрастен, независим и компетентен начин по отношение на страните.

От краткия преглед на предложението за директива е видно, че в обхвата на акта попадат само процедурите за превантивно реструктуриране на предприятия с финансови затруднения, опрощаването на задължения на физически лица-предприемачи с цел предоставяне на втори шанс за стопанска дейност и някои мерки за повишаване на ефикасността на тези процедури и на производствата по несъстоятелност. Както ясно е посочено и в преамбюла на обсъждания документ, директивата не хармонизира основните аспекти на несъстоятелността, като например правилата относно условията за образуване на производство по несъстоятелност, общата дефиниция за несъстоятелност, реда на вземанията и отменителните искове. Многообразието от правни системи на държавите членки по отношение на производствата по несъстоятелност и въздействието на правото по несъстоятелност върху други, свързани области от националното право, като например данъчно, трудово или социалноосигурително право, се посочват като непреодолимо засега препятствие пред сближаването на законодателствата в областта на търговската несъстоятелност. Въпросите на несъстоятелността на физическите лица – потребители също не са обхванати от задължителните норми на предложението за директива. Същинските процедури по несъстоятелност и потребителската несъстоятелност остават области, за хармонизирането на които европейският законодател, държавите-членки, правната наука и практиката предстои да извървят още дълъг път.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Европеизацията на правото по несъстоятелност протича в изключително динамична среда. От една страна, потребността от пълноценно функциониращ вътрешен пазар, от по-голяма правна сигурност и ефикасност на правосъдието, както и необходимостта от ограничаване на случаите на *forum shopping* катализират процесите по хармонизация. От друга страна, аргументи от сферата на правните традиции и конкуренцията на регулаторни компетентности между държавите-членки и ЕС, заедно с противоречивите понякога интереси на сцената на европейския законодателен процес, затрудняват сближаването на законодателствата. Можем да заключим, че европеизацията на производството по несъстоятелност е процес повече еволюционен, отколкото революционен. Желаното ниво на съвместимост и сходство между националните правни системи, регулиращи случаите на финансови затруднения на търговците и потребителите, ще стане възможно при постигане на съответна степен на зрелост на общия пазар, при изграждане на обща култура на оздравяване и при готовност на националните правни системи да прилагат хармонизираното право по несъстоятелност.

Библиография

1. ЕК, Годишен обзор на растежа за 2016 г., COM(2015) 690 final, 26.11.2015 г.
2. Калайджиев, А., *Оздравяване на предприятието*, С., Труд и право, 2006
3. Костов, Ст., *Актовете на Съда на ЕС. Правни последици*, С., Сиби, 2011,
4. Стефанов, Г., в *Търговска несъстоятелност*, ВТ, Абагар, 2009
5. Jona Izraël, *European Cross-border Insolvency Regulation*, Antwerpen-Oxford, 2005

6. Virgos M., E. Schmit в *Report on the Convention of Insolvency Proceedings*, EUROPEAN UNION, THE COUNCIL, Brussels, 3 May 1996, 6500/96, LIMITE, DRS 8 (CFC)
7. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content>
8. <https://www.europarl.europa.eu>
9. <https://curia.europa.eu/legal-content>
10. <https://hudoc.echr.coe.int>